

de eerste strandvondst en meer duidelijkheid over de naamgeving

De invasie van *Corbicula fluminalis* en *Corbicula fluminea* in de Nederlandse rivieren blijkt volstrekt onstuitbaar. Al in eeneerder artikel in Straatgras (jaargang 4 (1992), no. 1) schreef ik daarover, en dan met name over vondsten van deze allochtoon in de Rijnmond-regio. Sindsdien is het aantal vondstmeldingen van de mossels in Nederland nauwelijks meer bij te houden. Ze zijn o.a. aangetroffen in Rijn en Nederrijn, Lek, Waal en Maas, de IJssel, vervolgens in het Ketelmeer, maar ook al in het IJ te Amsterdam. Als gevolg van het veelvuldig voorkomen in zandbodems van de Maas, en doordat uit de Maas zand wordt gewonnen voor bestratingsdoeleinden, worden de mossels ook gevonden in bestratingszand. Dat leidde tot het vinden van nog levende doubletten midden in ons eigen Museumpark, toen daar de blauwe klinkers werden aangelegd (aanw.nr. 93-037).

De meeste meldingen worden gepubliceerd in het Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging, waar blijkt dat de oorspronkelijk uit Azië afkomstige mossels een groot aantal biologen tot verzamelen aanzetten. Het Correspondentieblad is daarmee de bron voor veel *Corbicula*-kennis geworden, dankzij de speurzin van lieden als Moolenbeek, Gittenberger, Van Peursen, Bij de Vaate, Hovestadt, en vele anderen.

eerste strandvondst

Corbicula is een mossel van het zoete water, die bij voorkeur leeft in helder water en in een zandige bodem. Het water moet liefst ook stromen en niet stilstaan. De Aziatische mossels prefereren bovendien een niet al te koude temperatuur, vandaar dat ze veelvuldig kunnen worden aangetroffen bij koeluitlaten van electriciteitscentrales. Juist daar is het water helder, stromend en niet te koud. Het is momenteel nog volstrekt onbekend hoe *Corbicula* een strenge winter zou doorstaan. Waarschijnlijk zullen populaties bij koeluitlaten dan wel overleven en voor herbevolking kunnen zorgdragen. Er is ook sprake van een zekere tolerantie voor een hoger zoutgehalte. Toch

kan *Corbicula* niet in zeewater leven. Om die reden ligt het dan ook niet voor de hand dat we de mossels op het strand zullen aantreffen. Het is daarom ook verrassend dat ik op 27 december 1993 op het strand van Hoek van Holland een tweetal vers dode doubletten vond. De twee lagen ca. 3 meter onder de vloedlijn bij hoog water, in een klein poeltje, schuin tegenover restaurant 'de Noorderpier'. Dit is ongeveer 800 meter ten Noorden van de Noorderpier. Beide doubletten zijn voor het Natuurmuseum verzameld (aanw.nr. 93-579); het gaat om *Corbicula fluminea*.

Een tweede zoektocht, enkele dagen later, vond bij laag water plaats tussen de plek waar de doubletten lagen en de Noorderpier zelf. Bij deze gelegenheid werden geen nieuwe *Corbicula*'s gevonden, wat de zeldzaamheid van de vondst bevestigt.

afstand

Omdat *Corbicula* weliswaar brakwater-bestendig is, maar zeker niet in zee leeft, moeten de doubletten van de rivier afkomstig zijn. Tot nu toe was de meest westelijke vondstmelding die van de kop van de Leuvehaven in het Centrum van Rotterdam langs de Nieuwe

Figuur 1 Buitenkant van de schelpen van *Corbicula fluminea* (links) en *C. fluminalis* (rechts). *C. fluminalis* heeft een fijner ribbelpatroon en een meer toegeknepen punt (foto: A.D.P. van Peursen)

Maas (aanw.nr. 92-294), en de Carnisse Grienden t.o. Heinenoord langs de Oude Maas (aanw.nr. 92-139). Nu is westelijker niet echt gezocht (dat zal nu zeker gaan gebeuren), maar het lijkt aannemelijk dat ook in de Nieuwe Maas /Nieuwe Waterweg *Corbicula* kan voorkomen, althans op die plaatsen waar niet permanent een zoutwig aanwezig is. Dode exemplaren, al dan niet geholpen door de aanwezigheid van rottingsgas tussen de kleppen, zullen de rivier met de stroom mee kunnen verlaten, in zee terecht komen en uiteindelijk op het strand aanspoelen. Daar moet dan in elk geval de gehele Noorderpier, met een lengte van 3,5 kilometer, voor worden 'genomen', een flinke afstand. Verder onderzoek, wellicht juist noordelijker van de huidige vindplaats, zal moeten uitwijzen of dit verschijnsel vaker voorkomt.

twee soorten

Over de juiste naamgeving van de twee voorkomende mosselsoorten bestond tot voor kort veel onduidelijkheid. Die onduidelijkheid is grotendeels veroorzaakt doordat de beide soorten nogal veel op elkaar lijken, maar zeker ook doordat er maar liefst drie soorten zijn met sterk gelijkende namen: *Corbicula flumi-*

nalis, *Corbicula fluminea*, en *Corbicula fluviatilis*. Drie keer 'flu' dus! Alle drie de namen zijn inmiddels ruimschoots gebruikt voor het Nederlandse vondstmateriaal. Maar slechts twee ervan zijn - volgens de huidige stand van zaken - juist: *Corbicula fluminea* en *fluminalis* komen in Nederland voor. De derde soort, *fluviatilis*, komt niet bij ons voor, maar wel in bv. de Nijl in Egypte. Bij nadere beschouwing zijn *fluminea* en *fluminalis* ook niet echt moeilijk onderscheidbaar.

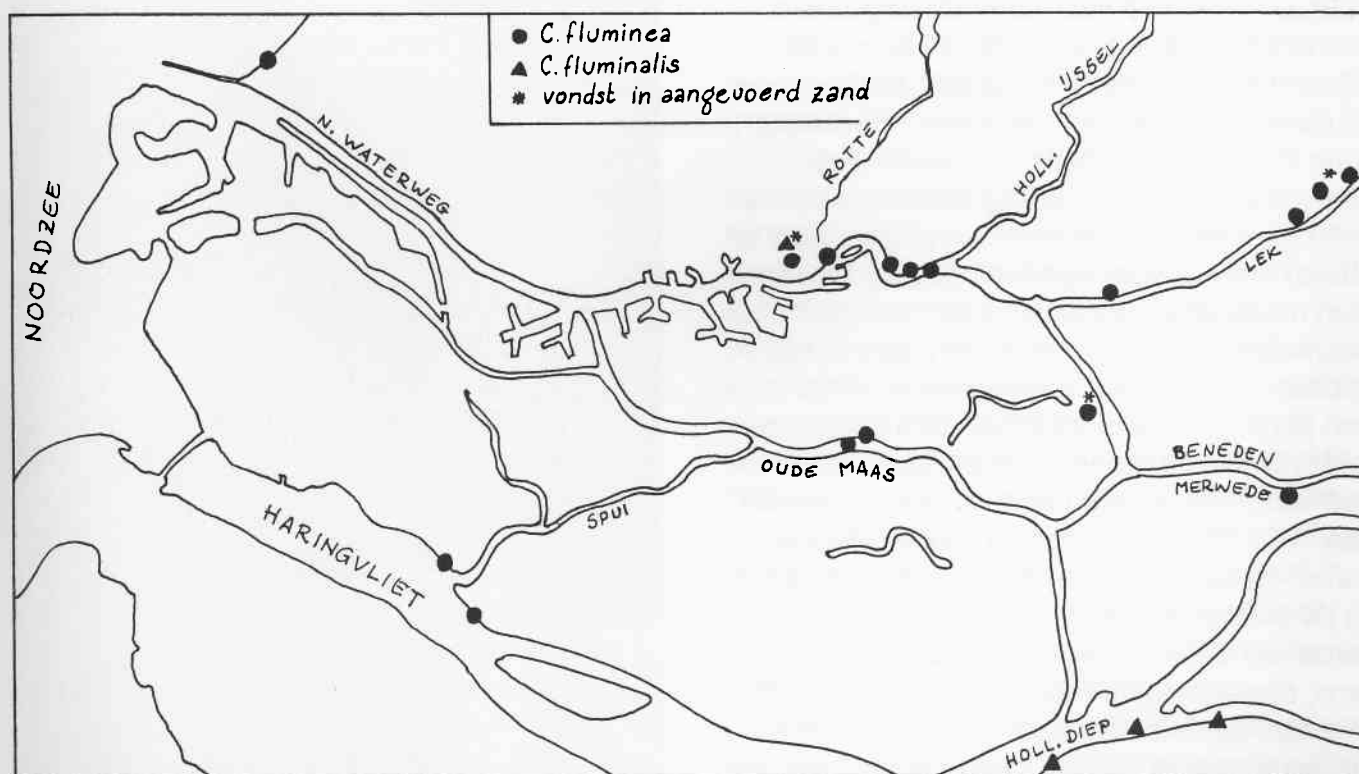
Corbicula fluminalis is:

- fijner geribbeld,
- van boven meer toegeknepen,
- van binnen paarser dan *Corbicula fluminea*.

De verschillen zijn vooral duidelijk als je de twee soorten naast elkaar kunt bekijken. In figuur 1 is dat danook gedaan: links een *fluminea* en rechts een *fluminalis*.

Nu de verschillen duidelijk zijn, is het ook mogelijk om na te gaan welke van de twee soorten in het Rijnmond-gebied voorkomen. Dat levert het verrassende resultaat op dat alleen *fluminea* hier blijkt te leven. *Corbicula fluminalis* is wel bekend van oostelijker streken, o.a. de Maas en de Waal. De tot nu toe enige

Figuur 2 De huidige stand van de verspreiding van de beide soorten korfmossels in het Rijnmond-gebied

'vindplaats' van *fluminalis* in onze regio is het bestratingszand in het Museumpark, dat ergens uit de Maas afkomstig moet zijn. Materiaal van de Oude Maas (Carnisse Grienden, Heinenoord), van de Nieuwe Maas (Schaardijk, Nesserdijk, Leuvehoofd) en ook de aanspoelsels bij Hoek van Holland behoren zonder uitzondering tot de grofgeribde vorm: *Corbicula fluminea*. Daarmee is een vergissing uit mijn eerdere Straatgras-artikel weer rechtgezet. In figuur 2 heb ik getracht een actueel overzicht te geven van de vondsten in onze regio, aan de hand van literatuurgegevens en van het eigen materiaal van het museum.

korfmosse

Intussen hebben de beide soorten ook een Nederlandse naam: de Aziatische korfmossel (= *fluminea*) en de toegeknepen korfmossel (= *fluminalis*). Dat laatste vanwege de meer toegeknepen vorm van de schelp. Wat de mossels met een korf te maken hebben, is mij niet duidelijk, maar wellicht is sprake van een klakkeloze vertaling van het Duitse 'Körbchenmuschel'. Hoe dan ook, op het gebied van de verspreiding in Nederland is nog steeds het laatste woord niet geschreven. Wie meldt de eerste toegeknepen korfmossel in de Rijnmond-regio?

Jelle W.F. Reumer

BOTANISCH ALPINISME IN ROTTERDAM

Op 9 oktober 1993 werd op een wel heel bijzondere wijze de collectie van het Natuurmuseum met wat herbariummateriaal verrijkt door twee alpinisten die, bungelend aan een touw, varens plukten van de pijlers van de spoorbrug over de Nieuwe Maas.

bootje

Deze actie was een uitvloeisel van de muurplanten-inventarisatie die ik in de jaren 1991 en 1992 in Rotterdam heb uitgevoerd. Hierbij stuitte ik al snel op de rijk begroeide pijlers in de Wijnhaven en op een schitterende eikvaren begroeiing op de meest noordelijke pijler in de Nieuwe Maas. Probleem was destijds dat het niet mogelijk was deze pijlers dicht genoeg te benaderen om precies vast te stellen om wat voor soorten het ging. Bovendien maakten de waarnemingen ook zeer nieuwsgierig naar wat er op de pijlers in het midden van de rivier zou kunnen groeien. In een poging hier iets meer van te wetente komen vond ik de afdeling Onderhoud Havens van Gemeentewerken bereid mij in het najaar van 1992 met een bootje langs de pijlers te varen. Ook hierbij was het niet mogelijk direct bij de planten te komen, maar het tochtje leverde wel belangrijke informatie op: tongvarens, eikvarens, steenbreekvarens, ze waren allemaal op de pijlers aanwezig. Toch bleef de nieuwsgierigheid: zouden er misschien bre-

9 oktober 1993: een alpinist verzamelt muurplanten op een pijler van het luchtspoor in de Wijnhaven (foto: Remko Andeweg)

